

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΟΡΟΛΟΓΙΑ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ 6^{ου} ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ
Αθήνα 2007

ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ

Διεύθυνση Επιστημονικής και Αναπτυξιακής Δραστηριότητας
Τμήμα Εκδόσεων

Υπεύθυνη Επιστημονικής και Αναπτυξιακής Δραστηριότητας: Κατερίνα Τοράκη
Υπεύθυνη Τμήματος Εκδόσεων: Γιώτα Καζάζη

Τίτλος: **Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία**
Ανακοινώσεις 6^{ου} Συνεδρίου

Αγγλικός τίτλος: **Hellenic Language and Terminology**
6th Conference Papers

Επιμέλεια έκδοσης: **Κώστας Βαλεοντής**
Επίβλεψη έκδοσης: **Γιώτα Καζάζη**

Εκδότης: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας
Καραγεώργη Σερβίας 4, 102 48 Αθήνα
ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: ekdoseis@central.tee.gr
τηλ. 210-3671183

© 2007 Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας

ISBN : 978-960-8369-28-3

ISBN : 978-960-86069-6-8 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία: GA Διαφημιστική - Τουριστική Ε.Π.Ε.
Λοκρίδος 11, 152 31 Αθήνα
Τηλ. 210-6711583

Τα δικαιώματα της παρούσας έκδοσης ανήκουν στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.
Το βιβλίο εκδόθηκε σε 1.000 αντίτυπα. Απαγορεύεται η καθ' οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση,
καταχώριση σε σύστημα αποθήκευσης και επανάκτησης ή μετάδοσης μέρους ή του συνόλου του
βιβλίου αυτού, ή η διασκευή σε CD-ROM, χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη και των
συγγραφέων.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

6^ο Συνέδριο

«Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

Αθήνα – 1-3 Νοεμβρίου 2007

Αφιερωμένο στον Βασίλη Φιλόπουλο

Εναρκτήρια Συνεδρίαση:

Πέμπτη 1 Νοεμβρίου 2007, ώρα 19.00

Μεγάλη Αίθουσα Τελετών

Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Προπύλαια, Πανεπιστημίου 30

Διεξαγωγή:

Παρασκευή 2 και Σάββατο 3 Νοεμβρίου 2007

Αμφιθέατρο Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών

Σίνα 31, Αθήνα

ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΤΕΣ:

- Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΠΚ)
- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ)
- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)
- Πανεπιστήμιο Πατρών (ΠΠ)
- Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών (ΙΦΑ)
- Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΤΕΕ)
- Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου (ΙΕΛ)
- Οργανισμός για τη Διεθνοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας (ΟΔΕΓ)

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Πρόεδρος: Κώστας Βαλεοντής
Αντιπρόεδρος: Μαριάννα Κατσογιάννου
Γ. Γραμματέας: Τζάνος Ορφανός
Ταμίας: Άννα Λάμπρου-Γκόνου
Βοηθός Ταμίας: Διονύσης Γιαννίμπας
Ανδρέας Ανδρεόπουλος
Θεόφιλος Βαμβάκος
Σοφία Γαγιάτσου
Σωτηρία Γραμμενίδου
Stanley Hilton
Μαρία Καρδούλη
Μαριλένα Καρουλαίμου
Παναγιώτης Κοντός
Νίκη Κουλουμπή
Ιώ Μανωλέσσου
Πηνελόπη Παπαδοπούλου
Γιώργος Παυλάκος
Στέλιος Φραγκόπουλος

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Πρόεδρος: Μαριάννα Κατσογιάννου
Αντιπρόεδρος: Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη
Γεν. Γραμματέας: Κώστας Βαλεοντής
Θεόφιλος Βαμβάκος
Διονύσης Γιαννίμπας
Γιώργος Καραγιάννης
Μαρία Καρδούλη
Μαριλένα Καρουλαίμου
Παναγιώτης Κοντός
Άννα Λάμπρου-Γκόνου
Τζάνος Ορφανός
Άννα Παναγιώτου
Αναστασία Παριανού
Πάυλος Παύλου
Αγγελική Ράλλη
Θεοδόσης Τάσιος

Γραμματεία

Πηνελόπη Παπαδοπούλου, τηλ. +30 210 9323243,
+30 6977529164

Αλέξης Αλεξόπουλος, τηλ. +30 210 2924925,
+30 6974530533

Κατερίνα Ζερίτη, τηλ. +30 210 6115636,
+30 6974420043

Οικονομικά: Άννα Λάμπρου-Γκόνου, τηλ. +30 210 8019550

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ και χαιρετισμός από τον Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής Κώστα Βαλεοντή.....	9
Ζωτική μνήμη Βασίλη Φιλόπουλου Ομιλία του καθηγητή Θεοδόση Π. Τάσιου.....	13
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 Γλωσσολογικές-Οντολογικές Αρχές της Ορολογίας.....	17
1 Το μόρφημα –ειδ(ής) στη Νέα Ελληνική Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη.....	19
2 Νεοελληνικά σύνθετα ρήματα που προέρχονται με δύο τρόπους σύνθεσης από απλά ρήματα με αρχαιοελληνική προέλευση – Σημασία και χρήση τους στην σύγχρονη οροδοσία/ονοματοδοσία' Κώστας Βαλεοντής.....	32
3 Πολυλεκτικά σύνθετα και ορολογία Βασιλική Φούφη.....	53
4 Λεξικοποίηση και χρήση πολυλεκτικών όρων: η αύξηση της θερμοκρασίας της ατμόσφαιρας της Γης Μαριάννα Κατσογιάννου.....	62
5 Τα συστήματα θεματικών πεδίων στην οργάνωση της ορολογικής πληροφορίας Διονύσιος Γιαννίμπας.....	72
6 Mixed signals: thoughts and second thoughts about terminology Kurt Opitz.....	90
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 Διδακτική και Ορολογία.....	99
7 Ένα συστημικό πρότυπο ανάγνωσης Μαρία Καρδούλη.....	101
8 Διαθεματική ερμηνεία όρων με στόχο την προσέγγιση των διδακτικών εννοιών Άρτεμις Ζαφειρίου, Ντικράν Ματοσιάν, Μιλτιάδης Συμεωνίδης, Τιμολέων Θεοφανέλλης.....	112
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 Ορολογία συγκεκριμένων θεματικών πεδίων – Λεξικογραφικές και ορογραφικές μελέτες.....	121
9 Η ορολογία η σχετική με την δημόσια διοίκηση στην αρχαία Κρήτη Angel Martinez .	123
10 Αρχαιοελληνικό-Γεωργιανό Λεξικό Χρωματικών Όρων Ειρήνη Ντάρτσια.....	135
11 Δημιουργία και εξέλιξη της Παιδαγωγικής Ορολογίας από τα Αγγλικά στα Ελληνικά Θάνος Μεντζελόπουλος.....	145
12 Ορολογική έρευνα σε τομέα της Ναυοιατρικής Κομνή Πελαγία.....	154
13 Το ρήμα στην ταξινόμηση και μετάφραση κειμένων ανατομίας Ελένη Κασάπη.....	167
14 Ζητήματα αναγνώρισης των πολυλεκτικών σύμπλοκων όρων στον τομέα της βιοιατρικής Άννα Ιορδανίδου, Μαβίνα Πανταζάρα, Έλενα Μάντζαρη, Γιώργος Ορφανός Αριστείδης Βαγγελάτος, Βασίλης Παπαπαναγιώτου.....	178
15 Εξελληνισμός όρων της γεωπληροφορικής μέσα στα πλαίσια διάδοσης ελεύθερου λογισμικού ανοικτού κώδικα Νικόλαος Καρανικόλας, Κίμων Παπαδημητρίου.....	192
16 Τεχνική ορολογία στη χημική μηχανική: απόδοσις ξένων όρων Στέλιος Βουγιούκαλος.....	199
17 Μερικές ιδιαιτερότητες της ΝΕ ορολογίας στον τομέα της οικολογίας Stojna Rogomanska.....	204

18	Une base de données aux services de la création terminologique Daphné Deliyanni	214
19	Χρήσεις της γλώσσας και γλωσσικές νοοτροπίες στους μηχανικούς: η τυποποιημένη και η κοινή νεοελληνική γλώσσα στους χώρους δράσης Κατερίνα Τοράκη	224
20	Εμπειρίες από το ξεκίνημα μιας άτυπης Θεματικής Επιτροπής Ορολογίας Μαρίνα Πανταζίδου, Νυμφοδώρα Παπασσιώπη	237
21	Italian-Hellenic Chamber of Commerce of Thessaloniki: an Italian-Greek-English Socioterminological Study Benedetta Bertozzi, Franco Bertaccini	251
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 Ορολογικοί πόροι.....		263
22	Τα σώματα κειμένων : Ένα εργαλείο για τα παραδείγματα εξειδικευμένων λέξεων Βασιλική Παλασσάκη	265
23	Compilation and analysis of parallel corpora in the extraction of terminology, retrieved for translation teaching purposes Maria Matsira	279
24	Κατασκευή ηλεκτρονικού λεξικού οικονομικής-χρηματιστηριακής ορολογίας – Γενικές παρατηρήσεις Τζιάφα Ελένη	289
ΕΝΟΤΗΤΑ 5 Τυποποίηση Ορολογίας.....		299
25	Ορολογία διαχείρισης κινδύνων έργων Κωνσταντίνος Κηρυτόπουλος	301
26	The European Translation Standard EN 15038 and it's Terminology – A Mirror of Missing Professionalism? Jürgen F. Schopp	310
ΕΝΟΤΗΤΑ 6 Ορολογία και Μετάφραση.....		321
27	Terminology and translation theory: A functional-pragmatic approach Sigmund Kvam	323
28	Translating western terminology into Japanese; From Kanji terms to Katakana terms Keisuke Kasuya, Mary Kovani	333
29	Ο ρόλος των μεταφραστικών οδηγιών στη διαμόρφωση της ειδικής ορολογίας Παναγιώτης Ι. Κελάνδριος	344
30	Η ανάγκη της λειτουργικής προσέγγισης στη μετάφραση ειδικών κειμένων Αναστασία Παριανού	353
31	Η μετάφραση σαν σταθμός στη διαδρομή των νομοθετικού χαρακτήρα κοινοτικών σιδηροδρομικών κειμένων Μ. Καλλέργης, Ε. Μποβιάτση.....	362
ΕΝΟΤΗΤΑ 7 Δραστηριότητα φορέων και οργάνων Ορολογίας.....		373
32	Towards a linguistic world order Jan Roukens	375
33	Principes directeurs sur l'élaboration des politiques en matière de terminologie Diplari Christine	382
34	Η ορολογία της Ε.Ε. στο Γενικό Λογιστήριο του Κράτους: επικοινωνιακοί στόχοι και ορολογικές επιλογές Αγγελική Καραστέργιου	392
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ.....		402

29 Ο ρόλος των μεταφραστικών οδηγιών στη διαμόρφωση της ειδικής ορολογίας

Παναγιώτης Ι. Κελάνδριος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι μεταφραστικές οδηγίες, ως μια από τις τρεις διαστάσεις της λειτουργικής προσέγγισης της μετάφρασης, παρέχουν πληροφορίες που προσδιορίζουν το είδος της μετάφρασης που απαιτείται ή, με άλλα λόγια, το σκοπό της μετάφρασης, χωρίς να υποδεικνύουν στο μεταφραστή τη στρατηγική ή τη μέθοδο που θα ακολουθηθεί. Όμως, οι ιδιομορφίες της μετάφρασης των ειδικών κειμένων προς μια ελάσσονα γλώσσα όπως τα Ελληνικά καθιστούν απαραίτητο τον εμπλουτισμό του περιεχομένου των μεταφραστικών οδηγιών με πληροφορίες ή υποδείξεις που θα διευκολύνουν τις επιλογές του μεταφραστή μεταξύ διπλών ή πολλαπλών συνώνυμων όρων και θα συνδράμουν, έστω και εμμέσως, τις απόπειρες ορολογικής τυποποίησης.

The role of the translation brief in the formation of Greek LSP terms

Panayotis I. Kelandrias

ABSTRACT

The translation brief, one of the three aspects of functionalism, specifies the kind of translation that is needed, or in other words, the translation *Skopos*. The translation brief, however, does not tell the translator what strategy or method he/she must choose. Yet, when it comes to LSP translation into a minor language such as Greek, the content of the translation brief has to be enriched to address the particularities of translating into a minor language. In this case, it would be useful if the translation brief contained information or suggestions that will help the translator to choose among multiple synonymous terms, contributing indirectly to the terminology standardisation efforts.

0 Εισαγωγή

Το να ομιλούμε για την ανάγκη ή τη χρησιμότητα της τυποποίησης της ελληνικής ειδικής ορολογίας αποτελεί κοινοτοπία. Το ζητούμενο δεν είναι να διαπιστώσουμε για μια ακόμη φορά την ανάγκη αλλά να σκεφτούμε, όλοι όσοι ασχολούμαστε με τον έναν ή τον άλλο τρόπο με την ορολογία - ειδικοί επιστήμονες, ορολόγοι/ορογράφοι, μεταφραστές, γλωσσολόγοι - πώς θα μπορέσουμε να συμβάλουμε, ο καθένας με το δικό του τρόπο, στην επιστημονική και χρηστική τυποποίηση των όρων που εισάγουμε καθημερινά στο ειδικό μας λεξιλόγιο. Η προσέγγιση που θα επιχειρήσουμε αφορά τη διαχείριση των ελληνικών ειδικών όρων κατά τη μετάφρασή τους από την Αγγλική, η οποία είναι η κυρίαρχη γλώσσα και

δημιουργός του μεγαλύτερου όγκου ειδικής ορολογίας, χρησιμοποιώντας τις λειτουργικές προσεγγίσεις της μετάφρασης και, ειδικότερα, τη λειτουργική διάσταση της Christiane Nord (2001).

1 Ορολογικά προβλήματα κατά τη μετάφραση

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα με τα οποία έρχονται καθημερινά αντιμέτωποι οι μεταφραστές των ειδικών κειμένων είναι η διαχείριση του προβλήματος της συνωνυμίας ή διπλής/πολλαπλής ορολογίας¹, τόσο στη γλώσσα αφετηρίας -πρωτίστως στην Αγγλική- όσο και στη γλώσσα υποδοχής. Το φαινόμενο αυτό, που αφορά τη σχέση δύο ή περισσότερων λεξημάτων με το ίδιο ή παρόμοιο σημασιολογικό περιβάλλον, θα μπορούσαμε να πούμε ότι εκδηλώνεται με δύο, κυρίως, τρόπους: α) το ένα από τα συνώνυμα χρησιμοποιείται στην κοινή γλώσσα και το άλλο στην ειδική και β) όλοι οι συνώνυμοι όροι χρησιμοποιούνται στην ειδική γλώσσα (πρβλ. Παριανού/Κελάνδριας 2001: 264-5). Οι συνώνυμοι όροι που εμπίπτουν στην πρώτη περίπτωση δεν δημιουργούν ιδιαίτερο μεταφραστικό πρόβλημα, υπό την προϋπόθεση, φυσικά, ότι ο μεταφραστής δύναται να διακρίνει τις διαφορετικές χρήσεις ανάλογα με το επίπεδο του λόγου (register), να είναι δηλαδή σε θέση να ξεχωρίσει τότε θα χρησιμοποιήσει, παραδείγματος χάριν, τον όρο *μαλάρια* και τότε τον όρο *ελονοσία*. Όσον αφορά τα ειδικά λεξικά, τις περισσότερες φορές απαντώνται καταχωρημένοι τόσο ο κοινός όσο και ο ειδικός όρος, χωρίς όμως κάποια περαιτέρω αναφορά περί του κοινού ή ειδικού τους χαρακτήρα.

Η δεύτερη περίπτωση είναι και η πιο πολύπλοκη, κυρίως όταν μεταξύ των προς επιλογή συνωνύμων, ένα ή περισσότερα είναι άμεσο ή μεταφραστικό δάνειο, υπό την έννοια ότι, ακόμη και εάν ο μεταφραστής είναι απόλυτα εξοικειωμένος με συγκεκριμένα είδη κειμένων, πολύ συχνά δεν είναι σε θέση να γνωρίζει με βεβαιότητα ποιόν από τους δύο ή περισσότερους συνώνυμους όρους που έχει στη διάθεσή του να χρησιμοποιήσει ή όταν ο ίδιος διαφωνεί με τη χρήση του άμεσου ή του μεταφραστικού δανείου. Βεβαίως, η συνωνυμία δεν είναι 'προνόμιο' των ελασσόνων γλωσσών, όπως η Ελληνική, οι οποίες τελούν σε καθεστώς επιστημονικής εξάρτησης και είναι αναγκασμένες να εισαγάγουν ορολογία για να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας (πρβλ. Χαραλαμπίκης 1992: 340-1). Η Αγγλική, ως κυρίαρχη γλώσσα της τεχνολογίας και της επιστήμης αντιμετωπίζει και αυτή ανάλογο πρόβλημα και πολλοί είναι εκείνοι, κυρίως στο χώρο των επιχειρήσεων, που διαμαρτύρονται για την αδιαφορία που επιδεικνύεται απέναντι

¹ Θα υιοθετήσουμε την άποψη της Tolikina ότι οι έννοιες 'συνωνυμία' και 'διπλή' ή 'πολλαπλή' ορολογία ουσιαστικά ταυτίζονται (στο Kyrgyzko 1993: 102-3) και, στο εξής, θα χρησιμοποιούμε τον όρο συνωνυμία.

στη διαχείριση και την τυποποίηση της ορολογίας (Warburton 2007: 2).

Επιστρέφοντας στην Ελληνική, ως τη γλώσσα υποδοχής που μας ενδιαφέρει, διαπιστώνουμε ότι, σε όλους τους ειδικούς τομείς, το φαινόμενο της ορολογικής συνωνυμίας είναι έντονο. Όταν ο μεταφραστής ειδικών κειμένων καλείται να αποφασίσει ποιο από τα δύο ή περισσότερα συνώνυμα θα χρησιμοποιήσει, βρίσκεται συχνά σε δίλημμα όταν τα συνώνυμα στη γλώσσα υποδοχής βρίσκονται ακόμη σε στάδιο δοκιμασίας (βλ. Παριανού/Κελάνδριας 2002: 757-759). Παραδείγματος χάριν, ο αγγλικός όρος *hedge funds* αποδίδεται στα Ελληνικά με τους εξής δύο τρόπους: *αντισταθμιστικά ταμεία* και *κεφάλαια αντιστάθμισης κινδύνου*, ενώ, εξίσου συχνά, απαντάται υπό μορφή άμεσου δανείου (*hedge funds*). Ομοίως, ο όρος *structured product* αποδίδεται είτε ως *δομημένο προϊόν* είτε ως *προϊόν με εγγύηση κεφαλαίου* και ο όρος *lender of last resort* αποδίδεται με τους εξής τρεις τρόπους: *τελικός δανειστής*, *δανειστής έσχατης ανάγκης* και *δανειστής ύστατης προσφυγής*. Σε όλες τις περιπτώσεις που προαναφέραμε, όλες οι αποδώσεις θεωρούνται έγκυρες, εάν θεωρήσουμε ως τεκμήριο εγκυρότητας τη χρήση τους από έγκυρους οικονομικούς κύκλους (τραπεζικές εκδόσεις, Χρηματιστήριο Αξιών, εξειδικευμένα οικονομικά έντυπα, κ.λπ.).

Σε τέτοιες περιπτώσεις, το δίλημμα του μεταφραστή επιλύεται, συχνά, με έναν πολύ απλό τρόπο: χρησιμοποιεί τον όρο που του επιβάλλει ο πελάτης εφόσον εάν εμείνει στη δική του άποψη το πιο πιθανό είναι ότι θα χάσει τη δουλειά. Το πρόβλημα είναι έτι εντονότερο όταν η προς μετάφραση ορολογία δεν έχει ακόμη εισαχθεί στο ελληνικό ειδικό λεξικό. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ο μεταφραστής αναγκάζεται, τις περισσότερες φορές, να καταφύγει είτε στο άμεσο είτε στο μεταφραστικό δάνειο, με ή χωρίς υπόδειξη του πελάτη. Τέλος, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις κατά τις οποίες ο όρος απαντάται στα ειδικά λεξικά και βάσεις δεδομένων με περιφραστική, ερμηνευτική απόδοση χωρίς να έχει μεταφραστεί. Ως παράδειγμα αναφέρουμε τον όρο *fixed debenture*, τον οποίο το Αγγλοελληνικόν-Ελληνοαγγλικόν Λεξικό Εμπορικών, Τραπεζικών και Οικονομικών Όρων των Ι. Χρυσοβιτισιώτη/Ι. Σταυρακόπουλου, ερμηνεύει ως «Ομολογίες εξασφαλιζόμενες από τα πάγια στοιχεία της εκδότριας εταιρείας» χωρίς να εισηγείται μετάφρασή του².

Θα ήταν, ίσως, ουτοπικό το να περιμέναμε από τη μετάφραση να λειτουργήσει ως παράγοντας διαμόρφωσης ειδικής ορολογίας, τουλάχιστον χωρίς τη συνεργασία με τους υπόλοιπους ειδικούς που πρέπει να έχουν λόγο σε ορολογικά ζητήματα (ορολόγους, ορογράφους, γλωσσολόγους, ειδικούς επιστήμονες). Εν τούτοις, η ίδια η μετάφραση πρέπει και μπορεί να παρεμβαίνει σε τέτοια ζητήματα, αν όχι για κανέναν άλλο λόγο,

² Η έρευνά μας για τον εν λόγω όρο σε σχετικές βάσεις δεδομένων του διαδικτύου δεν ανακάλυψε κάποια απόδοσή του στα Ελληνικά.

τουλάχιστον ως ένδειξη σεβασμού στην Ιστορία της και στο ρόλο που διαδραμάτισε ως, μεταξύ άλλων, ανανεωτής και διασώστης γλωσσών και πολιτισμών (πρβλ. Cronin 2003, Bassnett/Trivedi 2000). Ως προς αυτό, οι λειτουργικές προσεγγίσεις μπορούν να προσφέρουν ένα πολύτιμο εργαλείο διαμόρφωσης και, υπό προϋποθέσεις, καθιέρωσης ελληνικής ειδικής ορολογίας.

2 Λειτουργικές προσεγγίσεις και ειδική μετάφραση

Οι λειτουργικές προσεγγίσεις της μετάφρασης, όπως διατυπώθηκαν αρχικά μέσα από το μοντέλο της Μεταφραστικής Δράσης της Holz-Mänttari (1984) και τη Θεωρία του Σκοπού των Reiss και Vermeer (1984), είναι, ίσως, οι μοναδικές απόπειρες διατύπωσης θεωρητικού μεταφραστικού λόγου που έλαβαν εξ αρχής υπόψη τους τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της ειδικής μετάφρασης. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι η εμφάνισή τους συμπίπτει με μια εποχή, όπου σημειώνεται έξαρση των ειδικών μεταφράσεων στην αγορά (Παριανού 2007: υπό έκδοση). Η διάδοση και η εξέλιξή τους μέχρι σήμερα οφείλεται, κατά τη γνώμη μας, στο γεγονός ότι είναι ίσως οι μοναδικές θεωρητικές απόπειρες που έλαβαν υπόψη τους όλους τους παράγοντες της μεταφραστικής διαδικασίας και θεμελίωσαν επιστημονικά την απεξάρτηση από το κείμενο αφετηρίας ως μοναδικού σημείου αναφοράς της μεταφραστικής πράξης³. Εν τάχει, οι παράγοντες της μεταφραστικής διαδικασίας είναι οι εξής:

α) ο *εμπνευστής* της μετάφρασης (*initiator* ή *Bedarfsträger*), δηλαδή το πρόσωπο (φυσικό ή νομικό) που χρειάζεται τη μετάφραση, δίνει το έναυσμα για την έναρξη της μεταφραστικής διαδικασίας και ορίζει το σκοπό για τον οποίο χρειάζεται το κείμενο υποδοχής,

β) ο *αναθέτων* τη μετάφραση ή *εντολέας* (*assigner* ή *commissioner/Besteller, Auftraggeber*)⁴, ο οποίος αναθέτει την παραγωγή του κειμένου αφετηρίας στο μεταφραστή για ένα συγκεκριμένο σκοπό και παραλήπτη,

γ) ο *δημιουργός του κειμένου αφετηρίας* (*source-text producer*), το οποίο συνιστά τη βάση της μεταφραστικής δράσης, ανεξάρτητα από τα κίνητρα και τους λόγους που οδήγησαν στη δημιουργία του και από το εάν υπάρχει ταύτιση λόγων και κινήτρων μεταξύ κειμένου αφετηρίας και κειμένου υποδοχής,

δ) ο *μεταφραστής*, ως καθοριστικός παράγοντας της μεταφραστικής διαδικασίας,

ε) ο *χρήστης* (*user/Applikator*) του κειμένου υποδοχής, δηλαδή το φυσικό ή νομικό

³ Ο Vermeer ονομάζει αυτή τη διαδικασία "εκθρόνιση του πρωτοτύπου" (στο Snell-Hornby 1995: 46-7).

⁴ Ο όρος *assigner* προτάθηκε από τους Franz Pöchhacker (1995: 34) και Paul Kußmaul (1993: 7 κ.έ.) ενώ ο όρος *commissioner* προτάθηκε από τον Vermeer (1989: 173-187). Στην πράξη, ο *εμπνευστής* και ο *εντολέας* μπορεί να είναι το ίδιο πρόσωπο.

πρόσωπο που θα χρησιμοποιήσει το μετάφρασμα και
στ) ο δέκτης (*receiver*) του κειμένου υποδοχής, δηλαδή ο τελικός παραλήπτης του κειμένου
αφετηρίας, αυτός στον οποίο απευθύνεται το κείμενο αφετηρίας⁵.

Η διάδραση των παραπάνω παραγόντων έχει ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση ενός
κειμένου υποδοχής βάσει ενός καθορισμένου σκοπού. Η διαμόρφωση του κειμένου
υποδοχής προϋποθέτει την αντιπαραβολή του με το κείμενο αφετηρίας προκειμένου να
διασφαλιστεί τόσο η διακειμενική συνεκτικότητα όσο και η λειτουργικότητα του κειμένου
υποδοχής βάσει του προσδιορισθέντος σκοπού. Σε αυτή τη διαδικασία, καθοριστικός
παράγοντας είναι ο μεταφραστής, ο οποίος αναδεικνύεται σε μεσολαβητή μεταξύ δύο
διαφορετικών γλωσσών και πολιτισμών, σεβόμενος τόσο τη γλώσσα και τον πολιτισμό
αφετηρίας όσο και τη γλώσσα και τον πολιτισμό υποδοχής. Ο αμφίπλευρος αυτός
σεβασμός, τον οποίο η Nord (2001: 125) ονομάζει *συνέπεια* (*loyalty*), αποτρέπει την επιβολή
των ιδιουσυστατικών στοιχείων της γλώσσας αφετηρίας στη γλώσσα υποδοχής. Όσον αφορά
τα ειδικά κείμενα και την ορολογία που περιέχουν, η τήρηση του παράγοντα της *συνέπειας*,
όπως θα δούμε παρακάτω, δύναται να συντελέσει σε μια ορθολογική διαδικασία
δημιουργίας ελληνικής ορολογίας (εφόσον αυτή είναι η γλώσσα υποδοχής που μας
απασχολεί) και να αποτρέψει την επιβολή των λεξημάτων και των γλωσσικών νορμών της
γλώσσας αφετηρίας στη γλώσσα υποδοχής.

3 Λειτουργικές διαστάσεις και ορολογία

Ο Σκοπός, σύμφωνα με τους Reiss και Vermeer (1984: 101), είναι μια «εξαρτώμενη από το
δέκτη μεταβλητή», γεγονός το οποίο σημαίνει ότι κάθε μετάφραση γίνεται βάσει κάποιων
αρχών, οι οποίες σέβονται το κείμενο υποδοχής. Σε αυτό το σημείο θα ήταν, ίσως, ορθό να
διευκρινίσουμε ότι η σημασία του Σκοπού (*Skopos*), όπως χρησιμοποιήθηκε από τους Reiss
και Vermeer, δεν ταυτίζεται με τις σημασίες των όρων *aim* (*Ziel*) ή *purpose* (*Zweck*) αλλά
σημαίνει ότι «...μεταφράζουμε/διερμηνεύουμε/ομιλούμε/γράφουμε με τρόπο που να
διευκολύνει το κείμενο/τη μετάφραση να λειτουργεί σε μια δεδομένη επικοινωνιακή
κατάσταση και σύμφωνα με τις προσδοκίες του κοινού υποδοχής» (Vermeer 1989: 20). Με
άλλα λόγια, «ο Σκοπός επιβάλλει τη συνειδητή και συνεπή μετάφραση σύμφωνα με
ορισμένες αρχές που σέβονται το κείμενο υποδοχής ... και αποφασίζονται κατά περίπτωση»
(στο Nord 2001: 30). Το ποιες είναι αυτές οι αρχές έρχεται να διευκρινίσει η Nord μέσα από
την ανάλυση της διάστασης των μεταφραστικών οδηγιών (*translating instructions*)⁶.

⁵ Ενίοτε ο χρήστης και ο δέκτης του κειμένου υποδοχής ταυτίζονται.

⁶ Οι άλλες δύο διαστάσεις είναι η ανάλυση του κειμένου αφετηρίας και η ιεράρχηση των

Οι μεταφραστικές οδηγίες συνίστανται την παροχή πληροφοριών εκ μέρους του πελάτη (ο οποίος είναι ο εντολέας της μετάφρασης ή, ακόμη και ο εμπνευστής, όταν υπάρχει ταύτιση λειτουργιών των δύο αυτών παραγόντων), οι οποίες περιγράφουν τα εξής: α) τις επιδιωκόμενες λειτουργίες του κειμένου υποδοχής, β) το δέκτη (ή τους δέκτες) του κειμένου υποδοχής, γ) τον (προβλεπόμενο) χρόνο και χώρο πρόσληψης του κειμένου υποδοχής, δ) το μέσο με το οποίο το κείμενο υποδοχής πρόκειται να διακινηθεί και, ε) το κίνητρο (ο λόγος ή ο σκοπός) για την παραγωγή του κειμένου αφετηρίας και του μεταφράσματος (Nord 2001: 60).

Οι μεταφραστικές οδηγίες, σύμφωνα με τα παραπάνω, προσδιορίζουν λοιπόν το είδος της απαιτούμενης μετάφρασης χωρίς -και αυτό είναι σημαντικό- να επιβάλουν στο μεταφραστή τον τρόπο με το οποίο θα διαχειριστεί τα επιμέρους μεταφραστικά προβλήματα, ποια στρατηγική θα ακολουθήσει ή ποιο τύπο μετάφρασης θα επιλέξει. Απέχοντας πολύ από το να είναι κανονιστικές, δίνουν μεγάλα περιθώρια ελευθερίας στο μεταφραστή και εισαγάγουν τον παράγοντα της διαπραγμάτευσης (*negotiation*) με τον πελάτη σχετικά με το σκοπό της μετάφρασης.

Στο πλαίσιο της διαχείρισης των μεταφραστικών προβλημάτων παρεμβαίνει η διάσταση της λειτουργικής ιεράρχησης των μεταφραστικών προβλημάτων. Σύμφωνα με αυτή, ο μεταφραστής πρέπει να προσδιορίσει ποια λειτουργικά στοιχεία του κειμένου αφετηρίας πρέπει να προσαρμοστούν στις ανάγκες των δεκτών του μεταφράσματος. Στην περίπτωση των ειδικών κειμένων, η ορολογία συνιστά σαφώς λειτουργικό στοιχείο του κειμένου αφετηρίας ή, με άλλα λόγια, λειτουργική μεταφραστική μονάδα, εφόσον πρόκειται για σημείο καθοριστικό της επικοινωνιακής λειτουργίας του κειμένου, ανεξάρτητα από τη συχνότητα εμφάνισής της στο κείμενο (Nord 1998: 70). Ως τέτοια, και με δεδομένα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει μεταφραζόμενη προς ελάσσονες γλώσσες όπως η Ελληνική, η ιεράρχησή της ως μείζον μεταφραστικό πρόβλημα κατά τη μετάφραση των ειδικών κειμένων προς την Ελληνική πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα όχι μόνο του μεταφραστή αλλά και του εντολέα της μετάφρασης.

Παρ' όλο που η ορολογία δεν αποτελεί τον μοναδικό παράγοντα μεταφραστικής δυσκολίας, η συνεπής αντιμετώπισή της κατά τη μετάφραση, η παρεμπόδιση, δηλαδή, της επιβολής των ξένων ορολογικών στοιχείων στο κείμενο υποδοχής, έχει μεγάλη σημασία για την ανανέωση και τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου της γλώσσας υποδοχής όσο και για τον έλεγχο της αφομοίωσης της μείζονος γλώσσας, δηλαδή της Αγγλικής, στη γλώσσα υποδοχής. Είναι επίσης απόδειξη ότι η γλώσσα υποδοχής διαθέτει λειτουργικό λεξιλόγιο για

να εκφράσει τη σύγχρονη μοντερνικότητα και να εμπνεύσει εμπιστοσύνη στους χρήστες της ότι είναι μια γλώσσα όχι μόνο του παρόντος αλλά και του μέλλοντος⁷. Στο πλαίσιο αυτό, ο συνδυασμός των μεταφραστικών οδηγιών και της λειτουργικής ιεράρχησης των μεταφραστικών προβλημάτων δύναται να συντελέσει στη διαμόρφωση και καθιέρωση της ελληνικής ειδικής ορολογίας.

Είναι γεγονός ότι όλες οι μεταφραστικές θεωρίες διατυπώθηκαν, ως επί το πλείστον, στις λεγόμενες 'μεγάλες' γλώσσες και για τις 'μεγάλες' γλώσσες. Ως προς αυτό, οι λειτουργικές προσεγγίσεις δεν θα μπορούσαν να αποτελέσουν εξαίρεση παρ' όλο που, όπως αναφέραμε, αντιμετωπίζοντας ισότιμα το κείμενο αφετηρίας και το κείμενο υποδοχής, δίνουν μεγαλύτερα περιθώρια ισότιμης αντιμετώπισης ελασσόνων γλωσσών, όπως η Ελληνική. Στο πλαίσιο αυτό και με αφορμή την τρίτη διάσταση της Nord (2001: 63), η οποία αφορά την *ανάλυση του κειμένου αφετηρίας* με σκοπό τον καθορισμό των λειτουργικών προτεραιοτήτων της μετάφρασης, παρατηρούμε ότι στους προς *ανάλυση ενδοκειμενικού συντελεστή* του κειμένου αφετηρίας γίνεται σαφής αναφορά στην ορολογία ως στοιχείο του λεξιλογίου του, χωρίς όμως να της δίδεται προτεραιότητα έναντι των άλλων λεκτικών και μη λεκτικών στοιχείων.

4 Καθιέρωση ορολογίας μέσω των μεταφραστικών οδηγιών

Αυτό που προτείνουμε στην περίπτωση της μετάφρασης ειδικών κειμένων προς την Ελληνική είναι μια ανακατάταξη των ενδοκειμενικών συντελεστών του κειμένου αφετηρίας, η οποία θα αναδεικνύει την ειδική ορολογία ως μείζονος σημασίας συντελεστή του κειμένου αφετηρίας. Έτσι, η ειδική ορολογία θα αναδειχθεί σε στοιχείο προτεραιότητας στην ιεράρχηση των μεταφραστικών προβλημάτων και, επομένως, θα καταλαμβάνει πρωτεύουσα θέση στις μεταφραστικές οδηγίες, οι οποίες προσδιορίζουν το είδος της μετάφρασης που απαιτείται. Με άλλα λόγια, η ορολογία θα αποτελέσει σοβαρό στοιχείο διαπραγμάτευσης μεταξύ μεταφραστή και πελάτη. Στο πρώτο στάδιο της διαπραγμάτευσης, ο μεταφραστής θα πρέπει να είναι σε θέση να διατυπώνει πρόταση περί της απόδοσης της ορολογίας και να προσπαθεί να πείσει τον πελάτη ότι το άμεσο ή το μεταφραστικό δάνειο μπορεί να είναι η εύκολη λύση (εξοικονομεί χρόνο και χρήμα) αλλά, πολύ συχνά, απαξιώνουν την ίδια τη μεταφραστική διαδικασία. Όταν, μέσα από αυτή τη διαδικασία, ληφθούν οι αποφάσεις ως προς την ορολογία που θα χρησιμοποιηθεί κατά τη μετάφραση, θα ακολουθήσει το δεύτερο

⁷ Ο Cronin διακρίνει τις γλώσσες σε γλώσσες του παρελθόντος (ανυπαρξία λεξιλογίου για περιγραφή της σύγχρονης πραγματικότητας), του παρόντος (ορολογική ανεπάρκεια, την οποία αντισταθμίζουν καταφεύγοντας στα μεταφραστικά δάνεια, ελάχιστα αξιόπιστες) και του μέλλοντος (εξυπηρετούν τους σκοπούς του παρόντος και εμπνέουν εμπιστοσύνη στους χρήστες τους για το μέλλον) (Cronin 2003: 122).

στάδιο της διαπραγμάτευσης, κατά το οποίο ο πελάτης θα πεισθεί περί της αναγκαιότητας της διαρκούς χρήσης της συγκεκριμένης ορολογίας κατά τη μετάφραση άλλων, ομοειδών κειμένων. Κατά την ανάθεση της επόμενης μετάφρασης, είτε στον ίδιο είτε σε άλλο μεταφραστή, η ορολογία που θα έχει πλέον καταγραφεί θα περιλαμβάνεται στις μεταφραστικές οδηγίες, οι οποίες θα ζητούν από το μεταφραστή να τηρήσει τους συγκεκριμένους όρους στο κείμενο υποδοχής.

Η διαδικασία αυτή εμπλουτίζει το σύνολο των μεταφραστικών οδηγιών και διαμορφώνει ένα σώμα όρων το οποίο, μέσω της διαρκούς χρήσης του, θα τυποποιείται και θα καθιερώνεται, θα εμπλουτίζει το ελληνικό ειδικό λεξιλόγιο και θα συντελεί στην αποφυγή της ορολογικής σύγχυσης. Βεβαίως, κάτι τέτοιο δεν είναι πάντοτε εύκολο ή υλοποιήσιμο. Η διατύπωση των λειτουργικών προσεγγίσεων έγινε σε περιβάλλοντα και πλαίσια όπου λειτουργούσε μια οργανωμένη μεταφραστική αγορά με υψηλότερο επίπεδο γλωσσικής συνειδησης και συντονισμένη, συνδυαστική δράση των παραγόντων που ενδιαφέρονταν άμεσα για την τυποποίηση της ειδικής ορολογίας. Επίσης, επρόκειτο για μια αγορά η οποία, ακόμη και όταν κατέφευγε στα άμεσα δάνεια, δεν κινδύνευε να αλλοιώσει το γραφημικό της σύστημα. Η έμφαση που δώσαμε στην ανάδειξη της ορολογίας ως κύριο στοιχείο των μεταφραστικών οδηγιών απορρέει από τη διαπίστωση ότι, μέσω του άκριτου δανεισμού, το αγγλικό λεξιλόγιο και συντακτικό αλλοιώνουν όλο και περισσότερο την ελληνική γλώσσα και, συχνά, με την ανοχή των ίδιων των χρηστών της. Η πρότασή μας περί λειτουργικής ένταξης της ορολογίας στα μεταφραστικές οδηγίες μπορεί να φαίνεται, εκ πρώτης όψεως, κανονιστική και αντίθετη με το πνεύμα των λειτουργικών προσεγγίσεων. Όμως, δεδομένου ότι η ορολογία καθιερώνεται μέσα από τη χρήση της, η πρότασή μας, η οποία προϋποθέτει την κατ' επανάληψη χρήση της ορολογίας που αποφασίσθηκε κατά τη διαπραγμάτευση, συντελεί στην εδραίωση εκείνων των ορολογικών μορφών που θα εμπλουτίζουν το ελληνικό ειδικό λεξιλόγιο.

Οι ελληνόφωνοι μεταφραστές έχουν ιδιαίτερα ανεπτυγμένο το αίσθημα της γλωσσικής ευθύνης. Η διαπίστωση αυτή απορρέει από την εμπειρία μας ως μάχιμων μεταφραστών και διδασκόντων. Πιστεύουμε ότι η ανάδειξη των μεταφραστικών οδηγιών ως παράγοντα ορολογικού εμπλουτισμού της ελληνικής ειδικής γλώσσας πρέπει να συνδυαστεί με την αύξηση της απασχόλησης εκπαιδευμένων μεταφραστών και με μια πολιτική συνεργασίας και συντονισμού με όλους τους παράγοντες που απασχολούνται σοβαρά με την τυποποίηση της ειδικής ορολογίας. Με τον τρόπο αυτό, η προσαρμογή των λειτουργικών μεταφραστικών προσεγγίσεων στην ελληνική πραγματικότητα θα αποδώσει καρπούς και θα συνδράμει στην αναγωγή της Ελληνικής ως γλώσσας του μέλλοντος.

Βιβλιογραφία

- [1] Bassnett, Susan/Trivedi, Harish (eds.), *Post-Colonial Translation. Theory and Practice*, Routledge, London and New York 2000, σσ. 261.
- [2] Cronin, Michael, *Translation and Globalization*, Routledge, London and New York 2003, σσ. 197.
- [3] Kuryško, Grigorij F., "Problems of Terminological Synonymy", *IITF-Series 3. Selected Readings in Russian Terminology Research*, International Network of Terminology, Vienna 1993, σσ. 102-111
- [4] Kussmaul, Paul, *Training the Translator*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia 1993, σσ. 178.
- [5] Nord, Christiane, "La unidad de traducción en el enfoque funcionalista", *Quaderns. Revista de traducció* 1, 1998, σσ. 65-77.
- [6] Nord, Christiane, *Translating as a Purposeful Activity. Functionalist Approaches Explained*, St Jerome Publishing, Manchester, UK & Northampton MA 2001, σσ. 154.
- [7] Pöchhacker, Franz, "Simultaneous Interpreting: A Functionalist Perspective", *Hermes, Journal of Linguistics* 14, 1995, σσ. 31-54.
- [8] Reiss, Katharina/Vermeer, Hans J., *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*, Niemeyer, Tübingen 1984, σσ. 245.
- [9] Snell-Hornby, Mary, *Translation Studies. An Integrated Approach*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia 1995, σσ. 170.
- [10] Vermeer, Hans, "Skopos and commission in translational action", Chesterman, A. (ed.), *Readings in Translation*, Oy Finn Lectura Ab., Helsinki 1989, σσ. 173-187.
- [11] Warburton, Kara, "Terminology as a Key Driver in Business Communications. Bridging the Divide Between Authoring and Translation", *The Globalization Insider* 2006/5, σσ. 1-3.
- [12] Παριανού, Αναστασία, Διδακτική της ειδικής μετάφρασης - Λειτουργική προσέγγιση και περιφερειακές γλώσσες (υπό έκδοση).
- [13]. Παριανού, Αναστασία/Κελάνδριας, Παναγιώτης Ι., "Ειδικοί όροι: προϋποθέσεις και απαιτήσεις για την εξέλιξή τους", *Διεθνές Συνέδριο. Μεταφράζοντας στον 21ο αιώνα: ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ. ΠΡΑΚΤΙΚΑ*, Θεσσαλονίκη 27-29 Σεπτεμβρίου 2002, σσ. 756-763.
- [14] Παριανού, Αναστασία/Κελάνδριας, Παναγιώτης Ι., "Η συνωνυμία στην ειδική γλώσσα και η μετάφρασή της", *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία. Ανακοινώσεις 3ου Συνεδρίου*, Αθήνα 2001, σσ. 262-272.
- [15] Χαραλαμπάκης, Χριστόφορος, *Νεοελληνικός Λόγος. Μελέτες για τη γλώσσα, τη λογοτεχνία και το ύφος*, Νεφέλη, Αθήνα 1992, σσ. 381.

Παναγιώτης Ι. Κελάνδριας

Επίκουρος Καθηγητής, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, ΤΞΓΜΔ
Μέγαρο Καποδίστρια, 49100 Κέρκυρα
26610 87217
kelandrias@dfti.ionio.gr